

375. Vidbo kyrka.

Pl. 41.

Litteratur: B 36, L 527, D 2:163. Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, F 1 5:1 n:r 38, Monumenta 3, bl. 123; O. Celsius, SR 2, s. 63, 490, 583; N. R. Broeman, Sagan om Ingvar Widtfarne (1762), s. 209; Kyrkoinventarium 1829 (ATA); UFT h. 4 (1875), s. 66; E. Brate, Svenska runristare (1925), s. 38, Anteckningar (ATA); Sveriges kyrkor, Uppland 4 (1920), s. 452; O. v. Friesen i Runorna (1933), s. 208.

Äldre avbildningar: Peringskiöld, teckning (F 1 5:1), träsnitt (i F 1 5:1, Monumenta 3 och B 36); Dybeck a. a.; Brate foto 1909 (ATA).

I *Ransakningarna* uppges, att »Emällan Kyrkian och Prästegården finnes en Runasteen omkull liggiande som och skall opresas någodt medh runa skrift rijtat». Peringskiöld anger som plats »Wijdboo Kyrkiowreet» (B 36: »Kyrkowret», L 527: »Kyrkovreten»). Kyrkvreten är ett jordstykke på västra sidan av landsvägen, N om kyrkogården. Av Peringskiölds teckning framgår, att stenen redan vid denna tid varit sönderslagen i tre delar; den har tydligen icke varit rest utan legat på marken. Troligen avses denna runsten med en anteckning hos Celsius (1730): »Vidbo Sⁿ uht med Kyrkian i en åker nedgrafen, att han ej mehr än half synes, men skal vara mycken ritning, och Runor.» Senare torde stenen ha blivit inlagd i en brotrumma. Kyrkoinventariet 1829 meddelar: »(Efter uppgift) En Runsten, förvarad under sjelfva Landsvägen, till täckning öfver Vatten Trumman, som går ifrån kyrkogården (skall wara merkvärdig).» I beskrivningen till Geologiska kartbladet »Lindholm» säges, att en runsten finnes »på kyrkvreten vid Vidbo kyrka». Dybeck fann de tre delarna av stenen, »hvilke sistlidne vår [1869] lågo nedsunkne i ett större dike i kyrkvreten vester om kyrkan». *UFT*: »Stenen är sprängd i tre delar och ligger vid en väg invid ett dike, vester om kyrkan.» Någon gång vid slutet av 1800-talet flyttades stenen till sin nuvarande plats, utanför sydvästra hörnet av kyrkogårdsmuren, 2 m. Ö om landsvägen. Den har blivit lagad och rest år 1940.

Rödaktig, skifferrik gnejs. Höjd över marken 1,90 m., bredd (nedtill) 1,12 m. Den ristade ytan är delvis hårt vittrad. Särskilt gäller detta om figurerna i mitten: ryttribilden är svagt skönjbar; däröver finnas svaga linjer av en figur, men högra delen av denna är fullständigt borta. Också h. rundjurets huvud är delvis förstört genom vittring. Runorna äro däremot i stort sett väl bevarade.

Inskrift:

sikfastr · aukinla - h þauh litu rita stajn þino aftir uinoman sun si - in hon uarþ tauþr i buhi

5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55 60 65 70 75

Sigfastr ok Ginnlaug þau letu retta stajn þenna æftir Vinaman, sun sinn. En hann varð dauðr i buhi.

»Sigfast och Ginnlög de läto uppresa denna sten efter Vinaman, sin son. Och han blev död i buhi.»

Till läsningen: Inskriften har endast ett sk, efter det första namnet. Stungna runor förekomma icke. Icke stungna äro sålunda 3 och 11 k. Övre delen av bst i 4 f är förstörd. a- och n-runorna ha bst endast på v., resp. h. sidan av hst. Runan 16 är helt borta. 21 h är fullt tydligt. Övre delen av hst i 34 n är skadad, av bst finns endast ett spår. Alla runorna i 44—50 uinoman äro fullt säkra. I sprickan finnas spår av runan 56 [n]. Alla runorna i 72—75 buhi äro fullt säkra. — Peringskiöld: Hst i runan 16 finns bevarad, likaså hela 34 n. — Brate: »Det sista ordet är buhi eller möjligen(?) buhin, i det att det ser ut, som om ett känne-streck till n vore hängt på högra linien av en korsande slinga.»

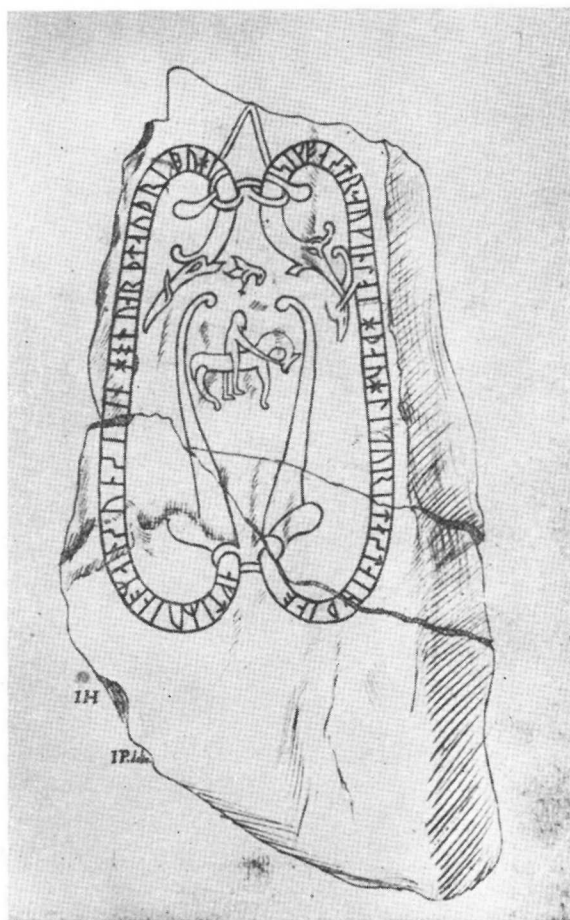

Fig. 89. U 375. Vidbo kyrka. Efter teckning av Peringskiöld.

21 h är väl sannolikt felristat för n. Ristaren använder o-runan som tecken för nasalerat a: **pino, uinoman, hon.**

Om namnet *Sigfastr* se E. Wessén, *Nordiska namnstudier*, s. 100. Kvinnonamnet *Ginnlaug* är ganska sällsynt. Det är endast känt från följande uppländska inskrifter: L 70 Ölsta, Gryta sn, L 299 Rasbokils kyrka, L 312 Bro kyrka, L 1553 Vaxala kyrka (enl. O. von Friesens läsning). *Ginnlaug* är emellertid sannolikt endast en sidoförm till det vida vanligare *Gillaug*, belagt i ett 20-tal uppländska inskrifter jämte en sörmländsk (Sö 205) och en östgötsk (Ög 39).

Ett mycket märkligt namn är *Vinaman*. Det är alldeles enastående i runinskrifterna. I nordiska medeltidskällor är det känt endast i ett enda fall, som namn på en av S:t Sigfrids fränder, som led martyrdöden i början av 1000-talet. Såsom A. Grape påpekat (*Studier över de i fornsvenskan inlånade personnamnen* 1, 1911, s. 42), är namnet *Vineman* icke ovanligt i England (W. G. Searle, *Onomasticon Anglo-Saxonicum*, 1897). »Det förekommer dock även flerstädes bland tyskar och franker (särskilt kring övre Rhen, i nuvarande Schweiz och Lothringen) under formerna *Winiman*, *Wineman* (*Guinaman*). I valet mellan dessa båda alternativ synes mig ags. inlån vara rimligast att förutsätta, främst på grund av de livliga förbindelser, som omkring år 1000 och de följande decennierna rådde mellan Sverige och England, men också i någon mån därför att namnet finnes knutet till en kyrklig tradition, vars egen uppgift om dess engelska härkomst ännu ej blivit motbevisad.» Grape är icke benägen att tro, att legendens *Vinaman*

har haft något att betyda för namnets historia i Sverige. Det är ett oberoende därav från England inlånat namn. Såväl Brate som von Friesen hålla däremot för sannolikt, att inskriftens Vinaman har fått sitt namn genom uppkallelse efter den värendske martyren. Samma mening har uttalats redan av O. Celsius, som har observerat, att Vinaman är ett främmande namn. »Hinc certissime concludi potest lapidem hunc et alios post Olai Skotk. seculum positos esse.» I Sigfridslegenden, sannolikt författad i Växjö i början av 1200-talet (*Scriptores Rerum Suecicarum Medii Aevi* 2, 1828, s. 344 f.), berättas, att Sigfrid förde med sig till Varend »tres sui nepotes, quorum nomina sunt Unamannus, Sunamannus et Vinamannus». Den förste var präst, den andre mässdjäkne, den tredje subdiakon. Liksom Sigfrid själv voro de engelsmän till börden, och det säges i legenden, att de icke behärskade landets språk (*morem terræ et linguam non perfecte noverant*). De ledö martyrdöden, och deras avhuggna huvuden nedsänktes i Helgasjön. Huruvida dessa sedan genom ett under återfunnos av S:t Sigfrid, berättas utförligt i legenden. Det är synnerligen märkligt att återfinna ett av legendens namn i en uppländsk runinskrift, som av allt att döma härrör från 1000-talets mitt. Stenen är rest över Vinaman av hans föräldrar Sigfast och Ginnlög. Sonen bör vid sin död ha varit åtminstone 20—25 år, och han skulle under denna förutsättning ha varit född omkring 1020. Om han har blivit uppkallad efter legendens Vinaman, har detta skett en förvånande kort tid efter de händelser, som legenden skildrar.

Om Vinaman upplyses i inskriften, att *hann varð dauðr i buhi*. Det sista ordet *buhi* bör rimligtvis vara ett ortnamn. Man måste också förutsätta, att detta har varit allmänt känt på 1000-talet, så att varje läsare av inskriften omedelbart förstod, vilken plats som åsyftades. Det förefaller emellertid synnerligen svårt att nu identifiera det ortnamn, som döljer sig under inskriftens *i buhi*. Brocman förmodar, att *buhi* är fel för *brhi* och att detta åsyftar staden Borgå i Finland. Brate anmärker, att »*buhi* är kanske Boge på Gotland». Samma mening uttalas av von Friesen: Vinaman »dog i den viktiga överfartsorten Boge på ö. Gotland, tydligen på väg till eller från Östersjöprovinserna». Formellt är denna tolkning säkerligen oangriplig. Man känner sig dock oviss, om det gotländska Boge verkligen har varit en tillräckligt känd ort, för att man skulle vänta dess namn på en runsten i det inre av Uppland, i stället för en mera allmän uppgift: »han blev död på Gotland» e. dyl.

Både Brate och von Friesen antaga, att Vidbo-stenen U 375 är ristad av Åsmund Kåreson. Såväl ornamentik som runornas form och användning tala för att ristningen i varje fall står denne runmästare mycket nära.

376. Vidbo kyrka.

Pl. 42.

Litteratur: B 33, L 526, D 2:162. Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, *Monumenta* 3, bl. 123; O. Celsius, SR 2, s. 488; Kyrkoinventarium 1829 (ATA); UFT h. 4 (1875), s. 65; E. Brate, *Svenska runristare* (1925), s. 117, Anteckningar (ATA); Sveriges kyrkor, Uppland 4 (1920), s. 452.

Äldre avbildningar: P. Helgonius och J. Hadorph, träsnitt (i *Monumenta* 3 och B 33); Dybeck a. a.; Brate foto 1909 (ATA).

Runstenen fanns redan på 1600-talet på Vidbo kyrkogård. Den åsyftas med följande uppgift i *Ransakningarna*: »inne vthi Kyrkeiogarden en Runasten omkull liggiande och finnes något vthi rijtat». Peringskiölds *Monumenta*: »Widbo Kyrkegård» (B 33: »På Kyrko-gården»). I början av 1800-talet hade den blivit tagen till tröskel framför en magasinsbod. Enligt kyrkoinventariet 1829 fanns »En större Runnsten, med oläsliga Runor, begagnad till Tröskel vid Magasinsboden». Dybeck uppger, att stenen låg »såsom trappa till kyrkboden vid norra bo-